

CENUBI AZERBAJCAN'IN **SHEHERLERI**

Gechenlerde DAK e-qurupunda Ulvi Ismayil Bey, Ferhad Elizade'ye yazdigi cavablarinin birinde, onun milli shuurdan mehrum oldugunu Tehran veya Hemedan kimi sheherlerde doguldugundan olabileceyi mezmununda bir cumle yazmishdi. Ayrica Ildirim dergisinin 4. muncu sayisinda (sehife 63) Islamsheher'den Azerbaycan'in eshiyindeki bir sheher kimi ad aparilmishdir. Tehran ve Hemedan v.s.'in Azerbaycan'in eshiyinde olduqlarini mudafie eliyen tez, Fars shovenizminin mudafie etdiyi (ve be'zi Azerilerin bilmeden onu tekrarladiqlari) gercek olmayan bir iddiadir. Tehran ve Islamsheher Cenubi Azerbaycan'in(Etnik Azerbaycan'in) serhed sheherlerinden olup Hemedan ise Cenubi Azerbaycan'in ichinde yerleshen ve Azerbaycan'in uchuncu boyuk sheheridir.

Azerbaycan veya Iran'in bashqa etnik-milli bolgelerinin serhedleri haqqinda danishanda iki sheyi qabaqcadan mushexxes elemeliyik:

1- Bugunku mu (Chagdash) yoxsa Tarixi Azerbaycan'i mi danishiriq.

2- Siyasi, Etnik, Cografi, Idari(administrativ) v.s. Azerbaycanlarindan hansini danishiriq.

Buna gore en az sekkiz Azerbaycan(veya Kurdustan, Beluchistan v.s.) ortaya chixar: Chagdash Idari, Chagdash Siyasi, Chagdash Cografi, Chagdash Etnik, Tarixi Idari, Tarixi Siyasi, Tarixi Cografi, Tarixi Etnik Azerbaycanlar.

Chox milletli Iran'da bugun Iran milletlerinin problemi tekce ve tekce Chagdash Etnik Milli Menteqeleri esas almaqla hell olar. Chagdash Etnik Milli Menteqe, bir milletin kompakt ve bitishik shekilde nufusun ekseriyyetini teshkil vererek yashadigi menteqedir. Buna gore bugun Iran'da Kurdlerin kompakt, bir birine bitishik ve ekseriyyeti teshkil verdikleri shekilde yashadigi yer Etnik Kurdustan veya Sherqi Kurdustan'dir, ister tarixi, idari, siyasi veya cografi olaraq adi Kurdustan olsun veya olmasin; Idari teqsimatda Qerbi Azerbaycan'a daxil olsun veya olmasin. Bu Kurd hereketini etkilemez.

Ele eyni shekilde Iran'in Shimal Qerbinde Azerilerin ekseriyyeti teshkil verdikleri, kompakt ve bitishik shekilde yashadiqlari menteqe Etnik Azerbaycan veya Cenubi Azerbaycan'dir. Indi ister idari teqsimatda Tehran, Merkezi ostanina bagli olsun veya olmasin; tarixi, idari, cografi veya siyasi adi Azerbaycan olsun veya olmasin. Bunun chox da ehemmiyyeti yoxdur. Bugun Iran'da qissaca kim harada yashayirsa ora onun milli menteqesidir.

Gelecekde Idari teqsimatin serhedlerinin teyini uchun butun olkedeki etnik qurupların qebul edebileceyi tek ve vahid bir kriter esas alınmalıdır. Mene gore, dediyim kimi, bu Etnik Serhedler ye'ni bele bir shey olmalıdır:

Ehalisinin mutleq ekseriyyeti, bitishik ve kompakt shekilde yashayan tek bir etnik qurupdan teshkil tapmish menteqe, tek bir Idari Vahid olaraq qebul edilmelidir. Burada diqqet etmeli iki noqte vardir:

a- Ehaliden qesd kend ehalisidir ne sheher ehalisi, chunku sheherlerde asimilasiyon siyaseti, sheherleshme-kochler neticesinde iki dillileshme ve Farslashma vardir.

b- Ehaliden qesd 1905-06'dan qabaqki ehalidir, bu tarix Iran'da asimilasiyon politikasinin bashlanqicidir ve bundan sonra hem Farslash(dir)ma ve hem Kochler ehalinin etnik terkiibini deyishdirmishdir.

Iran chox milletli bir olkedir. Asimilasiyon ve sheherleshme neticesinde yirminci yuzilde son derece kompleks etnik birbiri ichine girmeler ve qaynashmalar olmus, onlarca yeni etnik anklav ortaya chixmish ve neticede etnik serhedlerin te'yini bundan sonra chox da asan olmayacaqdır. Bu olkedeki hech bir etnik qurup tek bashina ve tekce oz menafeyi dogrultusunda idari teqsimatin tenzimlenmesini istiyenmez. Azeriler goturup Besre(Ereb) Xelicine dek Azerbaycan'a daxil ederlerse (bir zamanlar buralar Azeri dovletleri hakimiyyetinde idi diye) Erebler de eyni mentiqle butun Irani Erebistan olaraq gorsetme haqqini qazanar. Tarixen Azerilerle meskun ve Azerbaycan'a bitishik Zencan Ostani Azerbaycan'a baglanmaq isterse eyer, tarixen Kurdlerle meskun ve Kurdistan Ostanina bitishik Serdesht de Kurdistan'a baglanmaq istiyecedir, (daxil olduqlari indiki Idari vahidin adi ne olursa olsun).

Iran Azerileri kompakt olaraq uch menceqede yashayirlar:

- 1- **Cenubi Azerbaycan**(buraya Etnik Xelecistan ve Talishan da daxildir)
- 2- **Guney Iran (Qashqay Eksklavi)**
- 3- **Quzey Xorasan (Selcuq veya Afshar Eksklavi)** (Bura Iran Turkmenistani veya Cenubi Turkmenistan'la qonshudur).

Cenubi Azerbaycan diyende, tarixi, cografi, siyasi, idari, v.s. deyil gunumuzdeki Etnik Azerbaycan qesd edilir. Cenubi veya Etnik Azerbaycan; Iran'in Shimal Qerbinde ekseriyyeti Azerilerle kompakt ve bitishik shekilde meskun olan menceqedir ve serhedleri Iran'in bugunku movcud Idari-Administrativ bolgusuyle ortushmur. Buranın ozu de uch tarixi-cografi altbolgeye ayrilir(adi gechen Ostanlari tamami veya bir bolumu):

- 1- **(Ich) Azerbaycan:** Qerbi Azerbaycan, Sherqi Azerbaycan, Erdebil, Gilan Ostanlari.(Talishan buraya daxildir)
- 2- **Xemse Azerbaycani:** Zencan ve Qezvin Ostanlari,
- 3- **Cibal Azerbaycani:** Hemedan, Kurdistan, Merkezi, Qum ve Tehran Ostanlari.(Etnik Xelecistan buraya daxildir)

Cenubi Azerbaycan'in Cenub serheddini Cibal Azerbaycan'inin sherq ve cenub qismi, ve Xemse Azerbaycan'in cenub ve qerb qismi te'yin eliyir ve xeritede ashagidaki sheherleri birbirine baglayan cizqiyla, teqribi olaraq elde edilebilir:

(Qerbde Urmu Golu'nun Cenub-Sherqinden) **Beygim Qala** (Mehemmedyar'in cenubu)-**Ender Qash** (Mahabad'in Shimali)-**Qozlu Afshar** (Sayinqala'nin cenubu, Tikab'in sherqi)-**Bicar-Qorve-Kengaver-Tuyserkan-Melayer-Dorud-Xumeyn-Ferahan-Tefresh-Qum-Eshtehard-Islamshehr-Rey-Veramin** (En Sherqde).

Bu teqribi siniq cizqinin ichi, shimala sari Azerbaycan, bu siniq cizqinin eshiyi, cenuba sari ise sirayla Kurd, Lek, Lor, Fars ve bashqa az sayili Merkezi Iran xalqlarinin

yashadigi mnteqclcr vcl bu cizqinin uzcri vcl etrafındaki sheherlerin choxu Etnik Azərbaycan'ın serhed sheherleridir.

S.S.=Serhed Sheher, I.D.=İki Dilli, Ost.=Ostani
Qirmizi yazılan shehrler serhed sheherlerdir.

CENUBİ AZERBAJCAN'IN SHEHERLERİ

Sıra(İran'da) Sheher	Daxil oldugu Ostan	Nufus-2001
1-(1) Tehran[-Tecrish-Rey] (S.S., I.D.) %30-%50	Tehran Ost.	10.737.300
2-(4) Tebriz	Sherqi Azərbaycan Ost.	1.207.600
3-(6) Kerec (S.S, I.D.) %40	Tehran Ost.	1.051.800
4-(8) Qum (S.S, I.D.)	Qum Ost.	873.300
5-(11) Urnu	Qerbi Azərbaycan Ost.	474.400
6-(14) Hemedan (I.D.)	Hemedan Ost.	407.600
7-(15) Erak (S.S., I.D.)	Merkezi Ost.	395.100
8-(17) Erdebil	Erdebil Ost.	348.000
9-(19) Qezvin (I.D.)	Qezvin Ost.	309.500
10-(21) Zencan	Zencan Ost.	297.000
11-(22) İslamshehr (S.S., I.D.)	Tehran Ost.	265.500
12-(35) Xoy	Qerbi Azərbaycan Ost.	162.400
13-(37) Qerchek (I.D.)	Tehran Ost.	159.500
14-(38) Quds (I.D.)	Tehran Ost.	154.600
15-(41) Melayir (S.S., I.D.)	Hemedan Ost.	146.600
16-(46) Maraga	Sherqi Azərbaycan Ost.	134.200
17-(53) Veramin (S.S., I.D.)	Tehran Ost.	119.900
18-(56) Sava (I.D.)	Merkezi Ost.	115.400
19-(64) Bandar Enzeli (S.S., I.D.)	Gilan Ost.	100.200
20-(66) Melard (I.D.)	Tehran Ost.	98.500
21-(67) Miyandab-Qoshachay	Qerbi Azərbaycan Ost.	98.300
22-(68) Merend	Sherqi Azərbaycan Ost.	97.700
23-(82) Miyana	Sherqi Azərbaycan Ost.	79.200
24-(83) Eher	Sherqi Azərbaycan Ost.	79.200
25-(84) Nezerabad (I.D.)	Tehran Ost.	77.500
26-(91) Salmas	Qerbi Azərbaycan Ost.	71.300
27-(92) Negede-Sulduz	Qerbi Azərbaycan Ost.	70.300
28-(96) Qorve (S.S., I.D.)	Kurdistan Ost.	67.100
29-(101) Binab	Sherqi Azərbaycan Ost.	64.100
30-(104) Elvend	Zencan Ost.	63.000
31-(105) Parsabad	Erdabil Ost.	61.800
32-(110) Ebher	Qezvin Ost.	58.700
33-(112) Takistan	Qezvin Ost.	57.600

Dadash Qaraqoyunlu Qizilbash

